

B. J. Spinoza

Spinoza Kring Soest

SPINOZA EN LEVINAS

EEN ONVERWACHTE ONTMOETING

4 november 2017 gaf drs. Jan Flaming bij de Spinozakring Soest een opmerkelijke lezing waarin hij de filosofie van onze grootste Nederlandse filosoof uit de 17e eeuw Spinoza vergeleek over de eigentijdse Emmanuel Levinas.

De eerste overeenkomst is natuurlijk hun beider joodse afkomst. Hoewel Spinoza op 24-jarige leeftijd uit de joodse gemeenschap werd verstoten en daarna geen enkele religie meer aanhing, vindt men in zijn filosofie toch duidelijk nog Hebreeuwse sporen terug.

Was zijn denken gericht op hoe men vrijheid en vrede in de staat kon bereiken; bij Levinas draaide het om de vraag: Wat kan ik als filosoof doen om te zorgen dat de verschrikkingen van de Shoah (Hebreeuws voor holocaust) niet meer kunnen gebeuren?

Tijdens de tweede wereldoorlog diende Levinas in het Franse leger en overleefde de nazi-verschrikkingen als krijgsgevangene in Magdeburg. Na zijn terugkeer vroeg hij zich af: Hoe hadden we dit kunnen voorkomen? Wat is er mis gegaan met 25 eeuwen westerse ethiek?

Bij Kant, die stelde dat om het goede te doen men moet ophouden met alle geboden en verboden Gods en de rede de wet moet laten bepalen, dus jezelf de wet opleggen (autonomie), kwam hij tot de conclusie dat dat niet werkte, dus dat daar ethisch iets mis mee was.

Bij Heideggers filosofie komt het neer op: Laten we het zelf, onszelf, niet langer opvatten als 'ik' maar als 'erzijn' (Dasein). We kunnen er zijn verstaan als in wording zijn, in verbinding zijn. We zijn in betrekking met water, lucht en de ander. We hebben water en lucht nodig om te leven en 'de ander' (je ouders) hebben je verwekt. We hebben dus geen ethiek nodig, wat volgens Levinas juist geleid heeft tot de Shoah. Dat laat hij zien in zijn werk: *Totaliteit en oneindigheid*, Waarin hij het volgende beredeneert:

De mens is een levend wezen dat streeft te leven in genieting en (daarom) woont, werkt en kennis vergaart. Kennis is een grijpen naar wetenschap en macht wat leidt tot gewelddadige toe-eigening en oorlog.

Uit deze redenering ontstond de filosofie waardoor hij bekend werd en wat hij in zijn volgende boek heeft beschreven: *Het menselijk gelaat*.

Hierin staat het gelaat van de ander centraal, waarbij met gelaat niet wordt bedoeld het tastbare gezicht, maar in metafysische zin: dat je voelt wat het gelaat van de ander je in werkelijkheid vertelt. De ethiek die achter 'het gelaat van de ander' zit is dat de ander je hiermee iets vraagt en jij doet dat. Maar houdt dit dan in: geen gehoorzaamheid aan geboden en verboden van God of de rede maar gehoorzaamheid aan de geboden en verboden van de Ander? Dat er geen ethiek is? In tegendeel. Ethiek is doen wat de ander van je vraagt.

De gevoeligheid voor *zowel* de wens van het 'ik' om te genieten *als* voor het aangesproken voelen door het liiden van de ander

B. J. Spinoza

Spinoza Kring Soest

Waarin ontmoeten Spinoza en Levinas elkaar?

In eerste instantie lijkt er een groot contrast in ethiek tussen beiden.

Waar Levinas *de Ander* op de eerste plaats zet, lijkt Spinoza *Jezelf* op de eerste plaats te zetten.

De Ethica heeft als hoofdonderwerp De Conatus. Elk ding streeft ernaar in zijn bestaan te volharden. Daarnaast zegt Spinoza dat *goed* alles is wat nuttig is voor de mens en *kwaad* alles wat belemmert iets goeds te bereiken. Verder is medelijden op zichzelf beschouwd slecht en nutteloos. Dus lijkt bij Spinoza de 'ik' voorop te staan.

Maar..... In stelling XVIII in Ethica 3 zegt Spinoza: *Medelijden is droefheid, vergezeld door de voorstelling van een kwaad dat een ander, die wij als onze gelijke beschouwen, is overkomen. En een wezen waarvoor wij medelijden gevoelen, trachten wij zoveel mogelijk van zijn ongeluk te bevrijden.*

En kijken we naar zijn derde soort kennis, de Intuïtie, dan zien we dat het intuïtieve weten de notie oplevert van alles om ons heen, de liefde voor al wat is, dus ook voor de Ander.

Leggen we hun filosofie over eigen belang en andermans belang naast elkaar:

WELBEGREPEN EIGEN BELANG

WELBESCHOUWD ANDERMANS BELANG

dan zien we dat:

1. Levinas ook het streven te leven in welbevinden kent,
2. Spinoza de liefde voor al dat wat is kent en
3. zij allebei denkers zijn die voorbij het dualisme van egoïsme en altruïsme weten te komen.

Er zijn dus weldegelijk overeenkomsten tussen Spinoza en Levinas.

Soest, 4 november 2017
Gonny Pasmaan - Sakkers